

Nr 211.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1939 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna.

(4:e avd.)

I en den 10 mars 1939 dagtecknad proposition, nr 228, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen medgiva, att till fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna avsatta medel tillsvidare måtte få av Kungl. Maj:t disponeras i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet förorddat.

I propositionen nr 248 till 1938 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till avsättning till fond för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna under sjunde huvudtiteln anvisa ett anslag av 3 miljoner kronor. I propositionen, som bifölls av riksdagen (skrivelse nr 179), anfördes såsom skäl för staten att åtaga sig det ekonomiska ansvaret för vissa direkta hjälpåtgärder vid nedgång i sysselsättningen inom malmkommunerna, att staten såsom hälftendelägare i malmbolaget — Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag (LKAB) — i viss mån vore ansvarig för produktionspolitiken vid gruvorna. I propositionen förklarades, att det ekonomiska stödet åt kommunerna icke borde ha karaktären av extraordinärt skatteutjämningsbidrag utan bindas vid bestämt ändamål, nämligen vissa förbättringar i de sociala hjälpåtgärderna. Vid utformningen av dessa åtgärder förutsattes skola iakttagas, att de strängt begränsades till att avse en sådan förbättring i omvårdnaden om de arbetslösa, som staten i arbetsgivarställning hade anledning att främja.

De sålunda angivna allmänna riktlinjerna avsågos skola vara vägledande för Kungl. Maj:ts förfogande över de medel, som avsattes till ifrågavarande fond, intill dess att närmare bestämmelser för fondens disposition blivit utarbetade och av riksdagen fastställda. Förslag till dylika bestämmelser, låt vara av provisorisk karaktär, framlägges nu i förevarande proposition. Kungl. Maj:ts förslag bygger på ett av en särskilt tillkallad sakkunnig, f. d. generaldirektören C. G. O. Malm, utarbetat förslag i ämnet. Yttranden över den sakkunniges förslag hava avgivits av socialstyrelsen, statens arbetslöshetskommission, statskontoret och länsstyrelsen i Norrbottens län.

Den sakkunnige har sammanfattat grundlinjerna i sitt förslag i följande femton punkter.

1. Fondmedlen få användas, när nedgången i sysselsättningen vid Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolags¹ gruvor på grund av läget på den allmänna marknaden för järnmalm är av sådan omfattning och synes bliva av sådan varaktighet, att hjälpåtgärder medelst fondmedlen äro motiverade.

2. Av fondmedlen må bekostas hjälpåtgärder för sådana inom Jukkasjärvi och Gällivare socknar mantalsskrivna arbetslösa (gruvarbetare och privatanställda), som närmast före iråkad arbetslöshet haft sin väsentliga årsinkomst genom arbete hos LKAB, ävensom bidrag till sådana anställda hos LKAB, vilka arbeta med starkt inskränkt arbetsvecka.

3. Hjälpåtgärderna ha karaktär antingen av med fondmedel drivna allmänna arbeten eller av kontant bidragsverksamhet. Principiellt gives företräde åt arbetslinjen.

4. Fondverksamheten utformas i båda fallen såsom en fristående hjälpverksamhet utan sammanblandning med de allmänna (statliga och statskommunala) arbetslöshetsåtgärderna inom malmkommunerna. Där viss anpassning är erforderlig, sker denna från fondens sida.

Vid prövning av ansökningar från malmkommun om olika arbetslöshetsåtgärder skall sålunda statens arbetslöshetskommission eller motsvarande statliga centralorgan (nedan benämnt AK) bedöma läget med bortseende från fondens hela verksamhet, dock att vid fondföretag anställda arbetslösa betraktas såsom sysselsatta vid arbete i öppna marknaden.

5. *Fondens arbeten* skola i regel drivas i regi av vederbörande malmkommun. Där arbetet såsom färdigställt avser att komma landstinget, visst municipalsamhälle eller annan myndighet till godo, må det utföras i vederbörande myndighets egen regi. Om lämpligt kommunalt organ för drivande av fondarbete i egen regi icke skulle stå till buds, må Kungl. Maj:t kunna uppdraga åt statlig myndighet att omhänderhava ledningen av arbetet under villkor av visst skäligt bidrag från den kommun, för vars räkning arbetet skall färdigställas.

Till fondföretag utgår bidrag i förhållande till antalet därvid fullgjorda dagsverken av arbetslösa gruvarbetare med belopp per dagsverke, som bestämmas av Kungl. Maj:t, samt, därest Kungl. Maj:t finner skäligt, med visst belopp därutöver för verkställda utredningar rörande fondföretaget och för administrationen av arbetet.

Över lönesättningen bestämmer den myndighet, i vars regi arbetet utföres, dock att lönerna vid företaget icke må överstiga öppna marknads löner för arbete av det slag, varom är fråga. Veckoförtjänsterna få ej heller överstiga den genomsnittliga veckoinkomsten för vid gruvorna kvarvarande arbetare. Sistnämnda begränsning gäller dock ej, om dessas arbetsvecka nedsetts till mindre än fyra dagar.

6. Kontantbidragsverksamhet bland totalarbetslösa må förekomma endast, därest Kungl. Maj:t prövat icke lämpligt att vid ifrågavarande tidpunkt igångsätta eller i tillräcklig omfattning driva fondarbeten. Sådan kontantunderstödsverksamhet kan vara av två slag, dels självständig, dels supplementär kontantbidragsverksamhet.

7. Fondens *självständiga kontantbidragsverksamhet* avser främst att bringa hjälp i det tidigare skedet av en depression. Vid ett eventuellt mera permanent behov av kontantunderstöd skall denna del av fondverksamheten i regel ersättas av understödsverksamhet genom AK.

8. Grunderna för fondens självständiga kontantbidragsverksamhet, vilka för varje särskilt fall bestämmas av Kungl. Maj:t, böra utformas i viss an-

¹ I fortsättningen benämnd LKAB.

slutning till den dagunderstödsverksamhet, som vid ifrågavarande tidpunkt bedrivs genom AK.

Från fonden må i samband därmed jämväl utgå bidrag till hyreshjälp åt familjeförsörjare, som erhålla kontantbidrag.

Så snart kommun utbetalar dagunderstöd med statsbidrag från AK, skall här nämnd kontantbidragsverksamhet upphöra.

Kommunen äger rätt att till arbetslösa gruvarbetare lämna bidrag av kommunala medel utöver ifrågavarande fondbidrag, dock att Kungl. Maj:t kan föreskriva, att sammanlagda understödet ej må överstiga visst belopp.

Tillika äger kommunen rätt att till andra arbetslösa än gruvarbetare utgiva kontantunderstöd av egna medel intill de belopp, till vilka understöden åt arbetslösa gruvarbetare uppgå.

9. Kungl. Maj:t må, där kommunen med hjälp av statsbidragen till dagunderstöd m. m. från AK svårligen är i stånd att vid långvarig arbetslöshet bereda de arbetslösa en önskvärd dagunderstödsstandard, medgiva, att *supplementära kontantbidrag* av skälig storlek utgå från fonden. Dessa bidrag, beräknade efter antalet arbetslösa gruvarbetare, skola icke bereda gruvarbetarna en högre standard än övriga utan skola av kommunen användas till förbättring av standarden överlag för de understödda arbetslösa.

Statsbidragen från AK skola icke röna någon inverkan av förekomsten av supplementära fondbidrag.

10. Kungl. Maj:t äger medgiva, att till *komplettering av arbetsinkomsterna* för LKAB:s anställda må, sedan arbetstiden vid gruvorna blivit starkt nedsatt, efter av Kungl. Maj:t fastställda grunder utgå bidrag ur fonden, graderade efter familjeförsörjningsbördan.

11. *Kostnader för utbildning och förbättring av yrkesdugligheten* hos arbetslösa gruvarbetare och deras anhöriga må jämväl enligt Kungl. Maj:ts bestämmande bestridas av fondmedel.

12. De av riksdagen anvisade medlen böra ställas till länsstyrelsens i Norrbottens län förfogande att disponeras och utbetalas i enlighet med föreskrifter, som Kungl. Maj:t för varje särskilt fall meddelar. Av länsstyrelsen i enlighet härmed lyftade medel skola insättas å statsverkets checkräkning och bokföras såsom s. k. diverse medel.

13. Initiativ till anlitande av fonden tages av vederbörande kommun. Ansökan, som ställes till Konungen och insändes till socialdepartementet, skall vara åtföljd av utredning om möjliga fondarbeten samt lämna uppgifter till bedömning av om förutsättningarna för fondmedlens användning föreligga. Ärendet bör givas en skyndsam behandling och korta tider utmätas vid erforderliga remisser.

14. Kungl. Maj:ts beslut bör i detalj angiva grunderna för användning av beviljat anslag.

Kungl. Maj:t tillsätter en kontrollant, vilken åligger att, förutom utövändet av en allmän kontroll över fondverksamheten, insända månadsrapporter till länsstyrelsen för anslaget successiva utbetalande.

15. I revision av den med fondmedel finansierade verksamheten deltagar såsom statens representant en av länsstyrelsen utsedd revisor.

Länsstyrelsen åligger att årligen till socialdepartementet före viss tid insända en detaljerad redogörelse för användningen av fondmedlen.

Då mera betydande belopp av fondmedel under ett budgetår förbrukats, skall Kungl. Maj:t lämna riksdagen redogörelse härför.

Den sakkunniges förslag har av såväl socialstyrelsen som statens arbetslöshetskommission gjorts till föremål för en principiell kritik, som emellertid närmast riktat sig mot den för fondbildningen grundläggande tanken.

Socialstyrelsen har sålunda efter en diskussion om det sätt, varpå LKAB kunde hjälpa sina arbetare vid arbetslöshet, anfört, att ett enskilt företag givetvis kunde ordna hjälp åt sina arbetslösa, som det funne lämpligt. Men då enligt styrelsens mening här vore fråga om rena statsmedel, måste andra synpunkter anläggas. Enligt den sakkunniges förslag skulle statsmedel användas till upprätthållande i vissa kommuner av en högre standard på arbetslöshetshjälpen än i andra. Styrelsen hade icke kunnat finna, att några skäl kunde anföras till stöd för en dylik åsikt, eller att av handlingarna framginge, att detta varit statsmakternas avsikt, då de beslöto uppläggandet av fonden i fråga. Den samhällseliga arbetslöshetshjälpen borde enligt styrelsens mening utgå efter samma normer i Jukkasjärvi och Gällivare som inom andra kommuner.

Styrelsen har avstyrkt, att det framlagda förslaget utan en genomgripande överarbetning lades till grund för disposition av fondmedlen.

Statens arbetslöshetskommission har likaledes framhållit, att förslaget innebure ett brott mot principen om de arbetslösas likställighet ifråga om arbetslöshetshjälpen. Enligt grunderna för den allmänna hjälpverksamheten bland arbetslösa skulle hjälpen utmätas åt samtliga individer efter enhetliga normer; variationer i hjälpens art och omfattning finge endast betingas av det individuella hjälpbehovet och den mellan olika orter rådande skillnaden i löneläge på arbetsmarknaden. Arbetslösa från malmkommunerna skulle enligt förslaget erhålla arbetslöshetshjälp enligt liberalare grunder än rikets övriga arbetslösa, oberoende av om dessa tidigare haft anställning i statlig eller enskild tjänst. Detta vore ägnat att skapa prejudikat, vilkas konsekvenser icke kunde överblickas. Även andra kommuner i riket kunde utsättas för särskilt svåra ekonomiska påfrestningar på grund av nedgång i en i orten dominerande industri. Den gynnade ställningen skulle dessutom tillkomma ett arbetslöshets Klientel, som under normala förhållanden tillhörde de högst avlönade arbetargrupperna i riket.

Kommissionen har ansett fastställandet av dispositionsbestämmelser böra anstå, till dess att pågående revision av åtminstone hjälpverksamheten för arbetslösa genomförts, och hemställt, att förslaget, som enligt kommissionens mening icke i oförändrat skick borde läggas till grund för disposition av fondmedlen, skulle överlämnas till 1937 års arbetslöshetssakkunniga för att behandlas i samband med utformningen av de framtida riktlinjerna för svensk arbetslöshetspolitik. Medlen kunde utan olägenhet tills vidare stå till Kungl. Maj:ts disposition enligt i propositionen angivna riktlinjer.

Socialstyrelsen och *arbetslöshetskommissionen* hava dessutom framställt vissa erinringar mot utformningen i detalj av den sakkunniges förslag. Beträffande dessa erinringar får utskottet hänvisa till propositionen.

Departementschefen har i ärendet anfört följande.

När fjolårets riksdag beslöt avsätta medel till en fond för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna, motiverades detta med att staten såsom hälftendelägare i malmbolaget vore i viss mån ansvarig för produktionspolitiken vid gruvorna. Jag vill även erinra om att medelsanvisningen ansågs böra

föranleda en motsvarande uttagning av staten tillkommande vinst i LKAB. Åtgärder finansierade med fondmedel äro under dessa omständigheter tydligen närmast att jämföra med extraordinära arbeten, vilka inom gruvdriftens ram organiseras av malmbolaget i syfte att hålla uppe sysselsättningen, och skilja sig sålunda helt från den socialpolitiskt motiverade allmänna hjälpverksamhet bland arbetslösa, till vilken medel normalt anvisas över allmänna budgeten. Detta förhållande ändras icke av att fondmedlen ansetts böra avsättas över driftbudgeten eller av att de — för undvikande av en rubbning av rättsförhållandena inom malmbolaget — disponeras för åtgärder utom ramen av den av bolaget bedrivna verksamheten.

Från dessa utgångspunkter kan jag ej dela de invändningar mot nu föreliggande förslag till dispositionsbestämmelser för malmfonden som grunda sig på den uppfattningen, att fondmedlen principiellt äro att likställa med statsmedel disponerade för allmän socialhjälp. Jag vill även erinra om, att kravet på de arbetslösas principiella likställighet vid organisationen av hjälpåtgärder icke ansetts hindra användning av statsmedel till finansiering av beredskapsarbeten.

En definitiv utformning av ifrågavarande bestämmelser är, såsom av den sakkunnige anmärkts, icke möjlig, så länge oklarhet råder om riktlinjerna för den framtida arbetslöshetspolitiken. Emellertid är det önskvärt, att möjlighet redan nu erhålles att disponera fondmedlen i händelse av arbetslöshet. De föreslagna dispositionsbestämmelserna synas mig erbjuda en godtagbar provisorisk utgångspunkt för medelsanvändningen. Jag vill därför förorda att — i avvaktan på ett slutligt ställningstagande, vilket lämpligen kan ske i samband med prövningen av 1937 års arbetslöshetssakkunnigas förslag — riksdagens medgivande inhämtas till disposition av fondmedlen i enlighet med de vid anslaget beviljande angivna allmänna riktlinjerna, sådana dessa utvecklats i sakkunnigförslaget, men med beaktande av under remissförfarandet framkomna synpunkter. Vad som i yttrandena över sakkunnigförslaget anförts på särskilda punkter synes mig sålunda böra tagas under överbäggande, om och när fråga uppkommer om användning av fondmedlen.

Det får anses önskvärt att möjlighet redan nu beredes att disponera ifrågavarande fondmedel i händelse av arbetslöshet. De av departementschefen förordade grunderna för medlens användning torde kunna godtagas såsom ett provisorium i avbidan på det slutliga ställningstagandet i ämnet.

Utskottet.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må medgiva, att till fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna avsätta medel tillsvidare måtte få av Kungl. Maj:t disponeras i enlighet med vad föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet den 10 mars 1939 förordat.

Stockholm den 23 maj 1939.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Gränebo, Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson, Svensson* i Kompersmåla, *Asplund, Pauli, Ström* i Lidköping, *Magnusson* i Kalmar, *Bäckström, Bäcklund* och *von Heland*; samt

från andra kammaren: herrar *Råstock, Jansson* i Falun, *Magnusson* i Skövde, *Svensson* i Grönvik, *Persson* i Falla, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Närlinge, Weijne, Åqvist, Bergström* och *Mårtensson*.